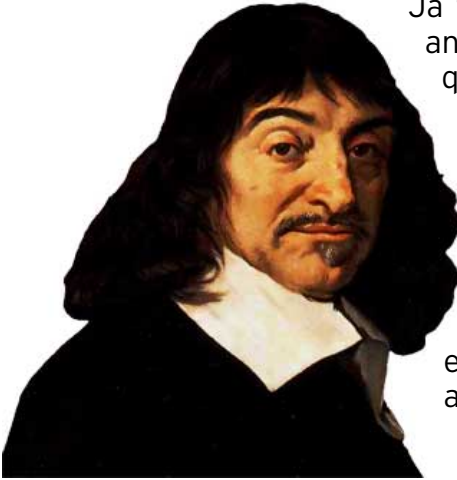

Renat Descartes

Meditacions Metafísiques

MEDITACIÓ PRIMERA

De les coses que hom pot posar en dubte

Ja fa algun temps que m'he adonat que, des dels meus primers anys, havia admès un munt de falses opinions com a veritables i que allò que he fundat des d'aleshores sobre uns principis tan poc assegurats no podia ésser més que força dubtós i incert, de manera que em calia endegar seriosament un cop a la vida la tasca de desfer-me de totes les opinions que havia admès fins aleshores en la meva creença i començar-ho tot de bell nou des dels fonaments, si volia establir alguna cosa ferma i constant en les ciències. Però, com que em semblà que aquesta tasca era molt gran, m'he esperat a tenir una edat que fos tan madura que ja no se'n pogués esperar una altra després en la qual jo fos més disposat a executar-la; això és el que m'ho ha fet diferir tant de temps, que, en endavant, creuria cometre una falta si dediqués a deliberar el temps

que em queda per a actuar.

Ara, per tant, que el meu esperit és lliure de tota cura, que m'he procurat un repòs assegurat en una solitud pacífica, m'aplicaré seriosament i amb llibertat a destruir totes les meves velles opinions en general. Però no serà necessari, per a arribar a aquest objectiu, provar que són totes falses, la qual cosa potser mai no arribaria a obtenir, sinó, com que ja la raó em persuadeix que jo no haig d'impedir-me menys acuradament creure les coses que no són completament certes i indubtables, que aquelles que ens sembla que són manifestament falses, el mínim motiu per a dubtar-ne que hi trobi serà suficient per a fer-me-les rebutjar totes. I per això no és necessari que les examini d'una en una particularment, la qual cosa fóra un treball infinit, sinó que, com la ruïna dels fonaments comporta necessàriament amb ella la ruïna de la resta de l'edifici, m'adreçaré, primer de tot, als principis sobre els quals recolzaven totes les meves antigues opinions.

Tot allò que jo he admès fins al moment present com allò més veritable i segur, ho he après dels sentits o pels sentits. Ara bé, he comprovat alguna vegada que aquests sentits eren enganyadors, i és usar la prudència no confiar mai del tot en aquells que ens han enganyat un cop. Però, malgrat que els sentits ens enganyen de vegades, pel que fa a les coses poc sensibles i molt allunyades, se'n troben potser moltes altres de les quals hom no pot dubtar raonablement encara que les coneguem per llur mitjà. Per exemple, que jo sóc aquí, assegut a prop del foc, vestit amb una bata, amb aquest paper a les mans, i altres coses d'aquesta natura? I com podria negar que aquestes mans i aquest cos són meus?, si no és, potser, que em comparo amb aquests insensats el cervell dels quals es troba tan enterbolit i ofuscat pels negres vapors de la bilis, que assegurin contínuament que són reis, quan són molt pobres, que vesteixen or i porpra, quan van tots nus, o que s'imaginin que són càntirs o que tenen el cos de vidre. Però, i què, són folls i jo no seria pas menys extravagant si em regís segons llur exemple. Tanmateix, aquí cal que consideri que sóc un home, i, per consegüent, que tinc el costum de dormir i representar-me en els meus somnis les mateixes coses, o de vegades de menys versemblants, que aquests insensats, quan vetllen. Quants cops m'ha passat que somiava, de nit, que era en aquest lloc, que anava vestit, que era a prop del foc, encara que anava nu dins del llit? Em sembla ara que no és pas amb els ulls adormits que miro aquest paper. Que aquest cap que remoc no està gens endormiscat, que és amb intenció i amb un

propòsit deliberat que estenc aquesta mà i que la sento: el que s'esdevé durant el somni no sembla ni tan clar ni tan distint com tot això. Però, pensant-hi acuradament, recordo haver estat equivocant sovint, mentre dormia, per il·lusions semblants. I aturant-me en aquest pensament veig tan clarament que no hi ha indicis concloents ni marques prou certes per les quals hom pogués distingir amb netedat la vetlla del somni, que resto tot astorat, i la meua sorpresa és tal que és quasi capaç de persuadir-me que dormo.

Suposem, per tant, que estem adormits i que totes aquestes particularitats, és a dir, que obrim els ulls, que movem el cap, que estenem les mans, i coses semblants no són més que falses il·lusions i pensem que, potser, les nostres mans i el nostre cos no són com els veiem. Tanmateix, cal si més no reconèixer que les coses que ens són representades en somnis són com quadres o pintures, que no poden ésser formades altrament que per semblança a alguna cosa real i veritable. I que, així, si més no, aquestes coses generals, és a dir, els ulls, el cap, les mans, i tota la resta del cos, no són coses imaginàries, sinó veritables i existents. Perquè certament els pintors, fins i tot quan es dediquen amb el més gran artifici a representar sirenes i sàtirs amb formes extraordinàries, no poden tanmateix atribuir-los formes i natures completament noves, sinó que fan una mena de barreja i composició de membres de diferents animals o bé, potser si la seva imaginació és prou extravagant per a inventar una cosa tan nova que no hàgim vist res de semblant, i que així la seva obra ens representi una cosa purament fingida i absolutament falsa, certament si més no els colors dels quals ells ho componen han d'ésser veritables.

I per la mateixa raó, encara que aquestes coses generals, és a dir, els ulls, el cap, les mans i d'altres de semblants, poguessin ésser imaginàries, cal, tanmateix, reconèixer que encara hi ha coses més simples i més universals, que són veritables i existents, de la barreja de les quals ni més ni menys que d'alguns dels colors veritables, són formades totes aquestes imatges de les coses que, siguin veritables i reals, siguin fingides i fantàstiques, resideixen en el nostre pensament. D'aquest gènere de coses és la natura corporal en general i la seva extensió; el conjunt de la figura de les coses extenses, llur quantitat o grandària i llur nombre; com també el lloc on són, el temps que mesura la seva duració i d'altres de semblants. És per això, potser, que no conclourem malament aquí si diem que la Física, l'Astronomia, la Medicina i totes les altres ciències que depenen de la consideració de les coses compostes són força dubtoses i incertes; però que l'aritmètica, la geometria, i les altres ciències d'aquesta natura que tracten de coses força simples i força generals, sense fer gaire problema sobre si són a la natura o no hi són, contenen alguna cosa certa i indubtable. Perquè, tant si vetllo com si dormo, dos i tres sempre sumaran cinc, i el quadrat no tindrà mai més de quatre costats; i no sembla pas possible que aquestes veritats tan aparents puguin ésser sospitoses d'alguna falsedat o incertesa.

Tanmateix, fa molt de temps que tinc al meu esperit certa opinió, que hi ha un Déu que ho pot tot, i pel qual jo he estat creat i produït tal i com jo sóc. Per tant, qui em pot assegurar que aquest Déu no hagi fet que no hi hagi cap terra, cap cel, cap cos extens, cap figura, cap grandària, cap lloc i que, tanmateix, jo tingui els sentiments de totes aquestes coses, i que tot això no em sembli existir altrament a com jo ho veig? I, fins i tot, com jo jutjo de vegades que els altres s'enganyen, àdhuc en les coses que pensen saber amb la màxima certesa, potser ell ha volgut que m'equivoqui totes les vegades que jo faig la suma de dos més tres, o que compto els costats d'un quadrat, o que jutjo sobre alguna cosa encara més fàcil, si és que hom pot imaginar res encara més fàcil que això. Però potser Déu no ha volgut pas que jo sigui decebut d'aquesta manera, ja que hom diu que és sobiranament bo. Tanmateix, si el fet que jo m'errés sempre repugnaria a la seva bondat, també semblaria ésser-li contrari permetre que m'equivoqui de vegades, i tanmateix no puc dubtar que no ho permeti.

Hi haurà potser aquí persones que s'estimaran més negar l'existència d'un Déu tan poderós que creure que totes les altres coses no són certes. Però no ens hi oposem de moment, i suposem en llur favor que tot el que s'ha dit aquí de Déu sigui una falla. Tanmateix, de la

manera que ells suposen que jo he arribat a l'estat i l'ésser que posseeixo, sigui que ells l'atribueixin a algun destí o fatalitat, sigui que ho refereixin a l'atzar, sigui que vulguin que això sigui per un continu seguit i lligam de les coses, és segur que, atès que errar i equivocar-se és una espècie d'imperfeció, tant menys poderós serà l'autor del meu origen com més probable serà que jo sigui tan imperfecte que m'equivoqui sempre. A les quals raons no tinc certament res a respondre, però estic obligat a reconèixer que, de totes les opinions que havia admès antigament com a veritables, no n'hi ha una de la qual jo no pugui ara dubtar, no per alguna manca de consideració o lleugeresa, sinó per raons molt fortes i seriosament considerades: de manera que és necessari que aturi i suspengui, d'ara endavant, el meu judici sobre aquests pensaments i que no els doni pas més creença de la que donaria a les coses que em semblessin evidentment falses, si desitjo trobar alguna cosa constant i assegurada en les ciències.

Però haver fet aquestes observacions no és suficient, encara cal que prengui cura de recordar-me'n; perquè aquestes opinions velles i ordinàries em tornen sovint al pensament; el tracte llarg i familiar que han tingut amb mi els dóna dret a ocupar el meu esperit contra la meua voluntat i a tornar-se quasi mestresses de la meua creença. I jo no em trec el costum de consentir-hi, i de confiar en elles, mentre no les consideri tal i com són de fet, és a dir, d'alguna manera dubtoses, com acabo de mostrar, i tanmateix força probables, de manera que hom té molta més raó de creure-les que de negar-les. És per això que penso que en faré un ús més prudent si, prenent el partit contrari, empro tots els meus esforços a enganyar-me a mi mateix, fingint que tots aquests pensaments són falsos i imaginaris; fins que, havent equilibrat els meus prejudicis, fent que no puguin inclinar la meua opinió més d'un costat que de l'altre, el meu judici no sigui des d'aleshores més dominat pels mals usos i desviat del camí recte que el pugui conduir al coneixement de la veritat. Ja que estic segur que, malgrat tot, no hi pot haver perill ni error en aquesta via i que jo no sabria atorgar massa a la meua desconfiança, atès que no es tracta encara d'actuar, sinó de meditar i de conèixer.

Suposaré doncs que hi ha, no un Déu veritable, que és la font sobirana de la veritat, sinó cert geni maligne, no menys astut i enganyador que poderós, que ha emprat tota la seva indústria enganyar-me. Pensaré que el cel, l'aire, la terra, els colors, les figures, els sons i totes les coses exteriors que veiem no són altra cosa que il·lusions i enganys, dels quals se serveix per sorprendre la meua credulitat. Consideraré que jo mateix no tinc mans, ulls, carn, sang, que no tinc cap sentit, sinó que crec falsament que tinc totes aquestes coses.

Romandré obstinadament lligat a aquest pensament; i si, per aquest mitjà, no és pas al meu poder arribar al coneixement de cap veritat, si més no és al meu abast suspendre el meu judici. És per això que em posaré en guàrdia acuradament per no admetre en la meua creença cap falsedat i prepararé tan bé el meu esperit per a totes les astúcies d'aquest gran enganyador, que, per poderós i astut que sigui, mai no em podrà imposar res.

Però aquest disseny és penós i laboriós, i una certa mandra m'arrossega inadvertidament al tarannà de la meua vida ordinària. I igual que un esclau que gaudís en somnis d'una llibertat imaginària, tan bon punt com comença a sospitar que la seva llibertat no és més que un somni, tem ésser despertat i conspira amb les seves il·lusions agradables per veure's enganyat més temps, així jo torno a caure sense adonar-me'n en les meves velles opinions i temo despertar d'aquesta somnolència, per por que les vigílies laborioses que seguiran la tranquil·litat d'aquest repòs, en lloc d'aportar-me algun dia i alguna llum del coneixement de la veritat, no seran pas suficients per a aclarir totes les tenebres que acaben d'ésser agitades.

MEDITACIÓ SEGONA.

De la natura de l'esperit humà; i que és més fàcil de conèixer que el cos.

La Meditació que vaig fer ahir m'ha omplert l'esperit de tants dubtes que ja no és en el meu poder oblidar-los. I, tanmateix, no veig de quina manera els podria resoldre; i com si de cop hagués caigut en aigües molt profundes, estic tan sorprès, que no puc ni assegurar els peus al fons ni nedar per sostenir-me a dalt. M'esforçaré, però, i seguiré la mateixa via on vaig entrar ahir, allunyant-me de tot allò de què podria imaginar el menor dubte, com si conegués que això fos absolutament fals; i continuaré sempre per aquest camí, fins que hauré trobat alguna cosa certa o, si més no, si no puc cap altra cosa, fins que hauré après amb certesa que no hi ha res de cert al món.

Arquimedes no demanava res més que un punt que fos fix i segur per moure el globus terraqüi del seu lloc i transportar-lo a un altre lloc. Així, jo tindria dret de concebre grans esperances si fos prou afortunat de trobar solament una cosa que fos certa i indubtable.

Suposo doncs que totes les coses que veig són falses, em persuadeixo que res de tot el que la meua memòria plena de mentides em representa no ha estat mai; penso que no tinc cap sentit, crec que el cos, la figura, l'extensió, el moviment i el lloc no són més que ficcions del meu esperit. Què és el que podrà ésser considerat veritable? Potser cap altra cosa llevat que no hi ha res de cert al món.

Però què sé jo si no hi ha alguna altra cosa diferent de les que acabo de jutjar incertes, de la qual hom no pugui tenir el menor dubte? No hi ha Déu, o algun altre poder, que em posa a l'esperit aquests pensaments? Això no és necessari; atès que potser jo sóc capaç de produir-los per mi mateix. Jo, si més no, no sóc alguna cosa? Però ja he negat que tingués cap sentit ni cap cos. Dubto ara, perquè, què se'n segueix d'aquí? Sóc jo de tal manera dependent del cos i dels sentits que no pugui ésser sense ells? Però jo m'he persuadit que no hi havia res de res al món, que no hi havia cap cel, cap terra, cap esperit, ni cap cos; no m'he persuadit doncs també que jo no era? No, certament, jo era sense dubte, si m'he persuadit, o solament si he pensat alguna cosa. Però hi ha una mena, no sé quina, d'enganyador molt poderós i molt astut, que empra tota la seva indústria a enganyar-me sempre. No hi ha doncs cap dubte que jo sóc, si ell m'enganya; i que m'enganyi tant com vulgui, que mai no podrà fer que jo no sigui res, en tant que jo pensi ésser alguna cosa. De manera que després d'haver-hi pensat bé i d'haver examinat acuradament totes les coses, cal a la fi concloure i tenir per constant que aquesta proposició "Jo sóc, jo existeixo", és necessàriament veritable, totes les vegades que la pronuncio, o que la concebo en el meu esperit.

Però jo no conec encara prou clarament què sóc, jo que estic cert que sóc, de manera que, en endavant, cal que em posi en guàrdia acuradament per tal de no prendre imprudentment cap altra cosa per mi, i així de no equivocar-me en aquest coneixement, que sostinc que és més cert i més evident que tots els que he tingut abans.

Per això consideraré de bell nou això que jo creia ésser abans que entrés en aquests darrers pensaments; tallaré de les meves velles opinions tot allò que pugui ésser combatut per les raons que he al·legat, de manera que no resti precisament res més que allò que és completament cert i indubtable. Què és el que he cregut abans? Sense dificultats, jo he pensat que era un home. Però què és un home? Diré que és un animal racional? No, certament, car caldria a continuació esbrinar què és animal i què és racional, i així, d'una sola qüestió cauríem en una infinitud d'altres de més difícils i enganyadores, i jo no voldria abusar del poc temps i lleure que em resta, emprant-lo a aclarir subtileses semblants. Més aviat, però, m'aturaré a considerar aquí els pensaments que naixien aquí davant d'ells mateixos al meu esperit, i que

no em foren inspirats més que per la meva sola natura, quan jo m'aplicava a la consideració del meu ésser. Considerava, en primer lloc, que tenia un rostre, unes mans, i tota aquesta màquina composta d'os i carn, tal i com apareix en un cadàver, la qual designava amb el nom de cos. Considerava, ultra això, que m'alimentava, que caminava, que sentia i que pensava, i relacionava totes, aquestes accions amb l'ànima; però no m'aturava gens a pensar què era aquesta ànima, o bé, si m'hi aturava, imaginava que era alguna cosa extremament rara i subtil, com un vent, una flama o un aire molt delicat, que estava insuflat i estès per les meves parts més grolleres. Pel que feia al cos, no dubtava de cap manera sobre la seva natura, car pensava que la coneixia molt distintament, i si l'hagués volguda explicar seguint les nocions que en tenia, l'hauria descrita així: pel cos entenc tot el que pot ésser acabat en una figura; que pot ésser comprès en un lloc i omplir un espai de manera que un altre cos en sigui exclòs; que pot ésser sentit, o pel tacte o per la vista, o per l'oïda o pel gust o per l'olor; que pot ésser mogut de diverses maneres, no per ell mateix, sinó per alguna cosa aliena per la qual sigui tocat i de la qual rebi la impressió. Car de tenir en si el poder de moure's, de sentir i de pensar, no creuria de cap manera que hom hagués d'atribuir aquests avantatges a la natura corporal; ans al contrari, ja m'admira veure que facultats semblants es troben en alguns cossos.

Però jo, qui sóc jo, ara que suposo que hi ha algú que és extremament poderós i, si goso dir-ho, maliciós i astut, que empra totes les seves forces i la seva indústria a enganyar-me? Puc assegurar-me de tenir la mínima de les coses que suara he atribuït a la natura corporal? M'aturo a pensar-ho amb atenció, passo i repasso totes aquestes coses en el meu esperit, i no en trobo cap que pugui dir que és en mi. No és necessari que m'aturi a enumerar-les.

Passem doncs als atributs de l'ànima, i vegem si n'hi ha alguns que siguin en mi. Els primers són alimentar-me i caminar; però, si és veritat que no tinc cos, també és veritat que no puc caminar ni alimentar-me. Un altre és sentir, però hom no pot sentir sense el cos; tota una altra cosa és que he pensat que sentia, antigament, durant el somni, moltes coses que he reconegut no haver sentit en despertar. Un altre és pensar; i trobo aquí que el pensament és un atribut que em pertany. Només ell no pot ésser separat de mi. "Jo sóc, jo existeixo": això és cert; però quant de temps? A saber, tant de temps com jo penso. Car podria ser que, si deixés de pensar, deixés al mateix temps d'ésser o existir. No admeto ara res que no sigui necessàriament veritable: no sóc, doncs, parlant amb precisió, res més que una cosa que pensa, és a dir, un esperit, un enteniment o una raó, que són termes la significació dels quals m'era abans desconeguda. Per tant, sóc una cosa veritable, i veritablement existent. Però quina cosa? Ho he dit: una cosa que pensa. I què, de més? Excitaré encara la meva imaginació per buscar si no sóc alguna cosa més. Jo no sóc pas aquest conjunt de membres que hom anomena cos humà jo no sóc pas un aire delicat i penetrant, expandit per tots aquests membres; jo no sóc pas un vent, un alè, un vapor, ni res de tot això que puc fingir i imaginar, perquè jo he suposat que tot això era no res i que, sense canviar aquesta suposició, trobo que no deixo pas d'ésser cert que sóc alguna cosa.

Però també pot passar que aquestes mateixes coses que suposo que no són res, perquè em són desconegudes, no siguin de fet diferents de mi, que conec.

No en sé res; no discuteixo ara això, no puc donar el meu judici més que a les coses que em són conegudes: he reconegut que jo era, i busco ara qui sóc jo, jo que he reconegut ésser. Ara bé, és molt cert que aquesta noció i coneixement de mi mateix, pres precisament així no depèn gens de coses l'existència de les quals no m'és encara coneguda; ni, per consegüent, i amb més raó, de cap d'aquelles que són fingides i inventades per la imaginació. I fins i tot aquests termes de fingir i imaginar m'avisen del meu error; car jo fingiria, en efecte, si imaginés ésser alguna cosa, perquè imaginar no és sinó contemplar la figura o la imatge d'una cosa corporal. Ara bé, jo sé certament que jo sóc i que, tot plegat, hom pot fer que totes aquestes imatges, i generalment totes les coses que hom relaciona amb la natura del cos, no siguin més que somnis o quimeres. En vista d'això, veig clarament que tindria tan poca raó dient: excitaré la meva imaginació per conèixer més distintament qui sóc, com si digués: jo

que ara estic despert, i percebo alguna cosa real i veritable; però com no la percebo encara prou clarament, m'adormiré expressament, amb el fi que els meus somnis em representin això mateix amb més veritat i evidència. I així reconec certament que res d'allò que jo pugui comprendre per mitjà de la imaginació no pertany a aquest coneixement que tinc de mi mateix i que cal cridar de bell nou i desviar el seu esperit d'aquesta manera de concebre, perquè pugui ell mateix reconèixer ben distintament la seva natura.

Però què és doncs el que sóc? Una cosa que pensa. Què és una cosa que pensa? És a dir, una cosa que dubta, que concep que afirma, que nega, que vol, que no vol, que també imagina, i que sent. Certament no és poc si totes aquestes coses pertanyen a la meva natura. Però, per què no hi haurien de pertànyer? No sóc jo encara aquest mateix que dubta de gairebé tot, qui tanmateix comprèn i concep algunes coses, qui assegura i afirma que només aquestes són veritables, qui nega totes les altres, qui vol i desitja conèixer-ne més, qui no vol ésser equivocat, qui imagina moltes coses, fins i tot de vegades a desgrat de mi mateix, i qui en sent també moltes, com per mitjà dels òrgans del cos? Hi ha res de tot això que no sigui tan veritable com és cert que jo sóc, i que existeixo, fins i tot encara que dormís sempre i que aquest que m'ha donat l'ésser se servís de totes les seves forces per a equivocar-me? Hi ha també algun d'aquests atributs que pugui ésser distingit del meu pensament i que hom pugui dir separat de mi mateix? Car és en si mateix tan evident que sóc jo qui dubta, entén i qui desitja que no cal afegir res aquí per a explicar-ho.

I jo tinc també el poder d'imaginar; puix que encara que pogués passar (com he suposat abans) que les coses que imagino no siguin veritables, tanmateix aquest poder d'imaginar no deixa pas d'ésser en mi i d'ésser part de mi mateix.

Finalment sóc el mateix que sent, és a dir, que rep i coneix les coses com pels òrgans dels sentits, puix que, efectivament veig la llum, sento el brogit i sento la calor. Però hom dirà que aquestes aparences són falses i que dormo. Que sigui així; de tota manera, si més no, és molt cert que em sembla que hi veig, que hi sento i que m'escalfa; i és pròpiament això el que en mi s'anomena sentir, i això, pres així precisament, no és cap altra cosa que pensar. D'on començo a conèixer qui sóc, amb una mica més de llum i distinció que abans.

Però jo no em puc impedir creure que les coses corporals, les imatges de les quals es formen pel meu pensament, i que cauen sota els sentits no siguin conegudes amb més distinció que aquesta part, no sé quina, de mi mateix que no cau pas sota la imaginació; perquè en efecte fóra una cosa ben estranya que coses que trobo dubtoses i llunyanes fossin més clarament i més distintament conegudes per mi que aquelles que són veritables i certes, i que pertanyen a la meva natura. Però veig bé què és: el meu esperit es complau a extraviar-se, i encara no es pot contenir en els límits justos de la veritat.

Afluïm-li doncs encara un cop les regnes, per tal que, tornant després a subjectar-les lentament i a propòsit, el puguem dirigir i conduir més fàcilment.

Comencem per la consideració de les coses més comunes, i que creiem comprendre més distintament, a saber, els cossos que toquem i veiem. No vull parlar dels cossos en general, car les nocions generals són normalment més confuses, sinó d'algun en particular. Prenem, per exemple aquest tros de cera que acaba d'ésser tret del rusc: encara no ha perdut la dolçor de la mel que contenia, té encara alguna cosa de l'olor de les flors de les quals fou recollit; el seu color, la seva figura, la seva grandària, són aparents; és dur, és fred, hom el toca, i, si li doneu un cop, farà algun so. En fi, totes les coses que poden fer conèixer un cos distintament, es troben en aquest.

Però heus ací que, mentre jo parlo, hom l'apropa al foc: allò que li restava de gust s'exhala, l'olor s'esvaeix, el seu color canvia, la seva figura es perd, la seva grandària augmenta, esdevé líquid, s'escalfa, hom no pot a penes tocar-lo, i per molt que hom el copegi, no farà cap so.

Roman la mateixa cera després d'aquest canvi? Cal reconèixer que roman i ningú no ho pot negar.

Què coneixia hom doncs amb tanta distinció d'aquest tros de cera? Certament no pot ésser res de tot això que hi he observat mitjançant els sentits, puix que totes les coses que queien sota el gust, o l'olfacte, o la vista, o el tacte, o l'oïda, es troben canviades, però la mateixa cera roman. Potser era això que penso ara, a saber, que la cera no era pas ni aquesta dolçor de la mel, ni aquesta agradable olor de les flors, ni aquesta blancor, ni aquesta figura, ni aquest so, sinó solament un cos que una mica abans se m'apareixia sota aquestes formes, i que ara es fa observar sota unes altres. Però què imagino, parlant amb precisió, quan la concebo d'aquesta manera? Considerem-ho atentament, i allunyant totes les coses que no pertanyen a la cera, vegem què en resta.

Certament, no hi resta res més que quelcom extens, flexible i mudable. Però què és això: flexible i mudable? No és que jo imagini que aquesta cosa essent rodona, es capaç d'esdevenir quadrada, i de passar del quadrat a una figura triangular? No, certament, no és això, puix que la concebo capaç de rebre una infinitat de canvis semblants, i no sabria tanmateix recórrer aquesta infinitat amb la meva imaginació, i, per consegüent, aquesta concepció que tinc de la cera no s'obté per la facultat d'imaginar. Què és ara aquesta extensió? No és pas tan desconeguda, puix que la cera que es fon augmenta, i es troba encara més gran quan és completament fosa, i molt més encara quan el calor augmenta? I no concebria pas clarament i segons la veritat què és la cera, si no pensés que és capaç de rebre més varietats segons l'extensió que les que jo hagi imaginat mai. Cal doncs que acordi que no podria ni tan sols concebre què és aquesta cera per la imaginació, i que no és més que el meu enteniment sol qui la concep. Dic aquest tros de cera en particular, car per la cera en general és encara més evident. Ara bé, quina és aquesta cera, que no pot ésser concebuda per l'enteniment o l'esperit? Certament és la mateixa que veig, que toco, que imagino, i la mateixa que coneixia des del principi. Però cal notar, que la seva percepció, o bé l'acció per la qual hom la percep, no és pas una visió, ni un tacte, ni una imaginació, i no ho ha estat mai, per molt que ho semblés abans, sinó solament una inspecció de l'esperit, la qual pot ésser imperfecta i confusa, com era abans, o bé clara i distinta, com és ara, segons que la meva atenció es posi més o menys en les coses que són en ella i de les quals és composta.

Tanmateix, no m'admiraria massa, quan considero quanta feblesa té el meu esperit, i propensió que la duu insensiblement a l'error. Ja que, encara que sense parlar, considero tot això en mi mateix, les paraules m'aturen, tanmateix, i gairebé m'erro pels termes del llenguatge ordinari; car diem que veiem la mateixa cera, si hom ens la presenta, i no pas que jutgem que és la mateixa, perquè té el mateix color i la mateixa figura, si és present, i no pas que jutgem, a partir del color o la figura, (que ella és present); d'on voldria gairebé concloure que hom coneix la cera per la visió dels ulls, i no per la sola inspecció de l'esperit, si per atzar no mirés per una finestra els homes que passen pel carrer, a la vista dels quals, no deixo pas de dir que veig homes, igual que dic que veig la cera; i tanmateix, què veig per la finestra, sinó barrets i abrics, que poden cobrir espectres o homes fingits que es mouen per ressorts. Però jutjo que són veritables homes; i així comprenc, pel sol poder de judicar que resideix al meu esperit, això que creia veure amb els meus ulls.

Un home que tracta d'eleva el seu coneixement més enllà del comú ha de tenir vergonya de treure ocasions de dubtar de les formes i els termes de parlar de la plebs; m'estimo més passar de llarg i considerar si jo concebia amb més evidència i perfecció què era la cera quan primer jo l'he percebuda, i he cregut conèixer-la mitjançant els sentits exteriors o, si més no, del sentit comú, que així l'anomenen, és a dir, de la potència de la imaginació, que no la concebo al moment present, després d'haver examinat més exactament què és i de quina manera pot ésser coneguda. Fóra ridícul posar tot això en dubte.

Car què hi havia en aquesta primera percepció que fos distint i evident, i que no pogués de la mateixa manera caure en el sentit del menor dels animals? Però quan jo distingeixo la cera de les seves formes exteriors, i que, igual que si li hagués tret tots els seus vestits, i la considero tota nua, certament, tot i que es pugui trobar encara algun error en el meu judici, jo no la puc concebre d'aquesta manera sense un esperit humà.

Però a la fi, què diré d'aquest esperit, és a dir, de mi mateix? Puix que fins aquí no admeto en mi altra cosa que un esperit. Què diré, dic, de mi, que semblo concebre amb tanta netedat i distinció aquest tros de cera? No em conec a mi mateix, no solament amb força més veritat i certesa, sinó també amb més distinció i netedat? Car si jutjo que la cera és, o existeix del fet que la veig, certament se'n segueix força més evidentment del fet que la veig que jo mateix sóc o existeixo. Car pot passar que el que veig no sigui, en efecte, cera; pot també passar fins i tot que jo no tingui ulls per veure cap cosa; però no pot succeir que, quan jo veig o (això, ja no ho distingeixo) quan penso veure, jo que penso no sigui alguna cosa. De la mateixa forma, si jutjo que la cera existeix perquè la toco, se'n seguirà encara la mateixa cosa, és a dir, que sóc, i si ho jutjo a partir d'això, que la meva imaginació em persuadeix, o de qualsevol altra cosa que sigui, conclouré sempre la mateixa cosa. I el que he observat aquí de la cera, es pot aplicar a totes les coses que són exteriors a mi, i que es troben fora de mi. Per tant, si la noció o el coneixement de la cera sembla ésser més neta i més distinta, després que ha estat descoberta no solament per la vista o pel tacte, sinó també per moltes altres causes, amb quanta més evidència, distinció i claredat m'haig de conèixer a mi mateix, puix que totes les raons que serveixen per conèixer i concebre la natura de la cera, o de qualsevol altre cos, proven la natura del meu esperit molt més fàcilment i més evidentment? I es troben encara tantes altres coses en el mateix esperit, que aquelles que depenen del cos com aquestes, no mereixen ésser anomenades.

Però heus ací a la fi que he tornat insensiblement on volia; car, puix que hi ha una cosa que m'és ara coneguda, que parlant pròpiament, no concebem els cossos sinó per la facultat d'entendre que és en nosaltres, i no pas per la imaginació ni pels sentits, i no els coneixem perquè els veiem, o els toquem, sinó solament perquè els concebem pel pensament, conec evidentment que no hi ha res més fàcil de conèixer que el meu esperit. Però, com és gairebé impossible desfer-se tan ràpidament d'una vella opinió, serà bo que m'aturi un xic en aquest indret, a fi que, per la durada de la meva meditació, imprimeixi més profundament en la meva memòria aquest nou coneixement.

MEDITACIÓ TERCERA **De Déu, que existeix.**

Tancaré ara els ulls, em tancaré les orelles, em separaré de tots els meus sentits, esborraré, fins i tot, de la meva ment totes les imatges de coses corporals, o, si més no, perquè això a penes es pot fer, les reputaré com a vanes i falses, i entretenint-me així solament amb mi mateix, i considerant el meu interior, tractaré de fer-me a poc a poc més conegut i més familiar a mi mateix. Jo sóc una cosa que pensa, és a dir, que dubta, que afirma, que nega, que coneix poques coses, que n'ignora moltes, que ama, que odia, que vol, que no vol, que també imagina, i sent. Car, així com m'he adonat abans, encara que les coses que sento i imagino no siguin potser res de res fora de mi i en elles mateixes, estic tanmateix segur que aquests modes de pensar que anomeno sentiments i imaginacions, solament en tant que són formes de pensar, resideixen i es troben certament en mi. I, amb aquesta poca cosa que acabo de dir, crec haver repassat tot el que sé veritablement o, si més no, tot el que fins aquí m'he adonat que sabia.

Ara consideraré més exactament si potser no es troben en mi altres coneixements que encara no he percebut. Estic cert que sóc una cosa que pensa; però no sé doncs també què és el que es requereix per a ésser cert d'alguna cosa? En aquest primer coneixement, no s'hi troba res més que una clara i distinta percepció d'allò que conec; la qual de veritat no fóra suficient per a assegurar-me que és veritable, si es pogués esdevenir que una cosa que jo concebés així clarament i distintament resultés falsa. I, per tant, em sembla que ja puc establir com a regla general que totes les coses que concebem força clarament i amb força distinció, són totes veritables.

Tanmateix, he acceptat i admès abans diverses coses com a molt certes molt manifestes, les quals, nogensmenys, després he reconegut que eren dubtoses i incertes. Quines eren aquestes coses? Era la terra, el cel, els estels, i totes les coses que percebia mitjançant els sentits. Ara bé, què concebia clarament i distintament en elles? Certament, cap altra cosa sinó que les idees o pensaments d'aquestes coses es presentaven al meu esperit. I encara ara no nego que aquestes idees no es trobin en mi. Però hi havia encara una altra cosa que jo assegurava, i que a causa de l'hàbit que tenia de creure-la, pensava que la percebia molt clarament, tot i que veritablement no la percebia gens, a saber, que hi havia coses fora de mi, d'on procedien aquestes idees, i a les quals eren de fet semblants. I era en això que jo m'errava, si potser jo jutjava segons la veritat, no era cap coneixement que jo tingués la causa de la veritat del meu judici.

Però quan considerava alguna cosa força simple i força fàcil de l'aritmètica i la geometria, per exemple que dos i tres junts produeixen el número cinc, i altres coses semblants, no les concebia jo si més no prou clarament per a assegurar que eren veritables? Certament, si he jutjat després que hom podia dubtar d'aquestes coses, no ha estat per altra raó que perquè em vingué a l'esperit, que potser algun Déu havia pogut donar-me una natura tal que m'errés fins i tot respecte de les coses que em semblen més manifestes. Però totes les vegades que aquesta opinió abans concebuda del poder sobirà d'un Déu es presenta al meu pensament, em veig obligat a admetre que li és fàcil, si vol, fer per manera que m'erri, fins i tot en les coses que crec conèixer amb una evidència més gran. I, al contrari, totes les vegades que m'adreço a les coses que penso concebre molt clarament, sóc de tal manera persuadit per elles que per mi mateix em deixo dur per aquestes paraules: m'enganyi tan com pugui, si no sabrà mai fer que jo no sigui res, mentre jo pensi ésser alguna cosa, o que algun dia sigui cert que jo no hagi estat mai, essent veritable ara que sóc; o bé potser fins i tot que dos i tres sumin més o menys que cinc, o coses semblants, que veig clarament que no poden ésser d'una altra manera que com jo les concebo.

I certament, puix que no tinc cap raó per a creure que hi hagi un Déu enganyador i, fins i tot, que jo no hagi considerat encara les que proven que hi ha un Déu, la raó de dubtar que depèn solament d'aquesta opinió és ben lleugera i, per dir-ho així, metafísica. Però, a fi de poder suprimir-la del tot, haig d'examinar si hi ha un Déu, tan aviat com se me'n presentarà l'ocasió; i, si trobo que n'hi ha un, haig d'examinar també si pot ésser enganyador: car sense el coneixement d'aquestes dues veritats no veig pas com podria mai ésser cert d'alguna cosa.

I a fi que pugui tenir ocasió d'examinar això sense interrompre l'ordre de meditar que m'he proposat, que és passar per graus de les primeres nocions que trobaré al meu esperit a aquelles que hi podré trobar després, cal aquí que divideixi tots els meus pensaments en certs gèneres i que consideri en quins d'aquests gèneres hi ha pròpiament veritat o error.

Entre els meus pensaments, alguns són com les imatges de les coses, i és a aquests solament que convé pròpiament el nom d'idea: com quan em represento un home, o una quimera, o el cel, o un àngel, o Déu mateix.

D'altres, ultra això, tenen algunes altres formes: com, quan vull, o temo, afirmo o nego, que concebo bé aleshores alguna cosa com a subjecte de l'acció del meu esperit; hi afegeixo

també alguna altra cosa per aquesta acció a la idea que tinc d'aquesta cosa; i d'aquest gènere de pensaments, els uns s'anomenen volicions o afeccions, i els altres judicis.

Ara, pel que fa a les idees, si hom les considera solament en elles mateixes i no les relaciona gens amb cap altra cosa, no poden, parlant pròpiament, ésser falses, car, sigui que imagini una cabra o una quimera, no és pas menys veritable que imagino l'una o l'altra.

No cal tampoc témer que es pugui trobar falsedat en les afeccions o volicions; car, encara que jo pugui desitjar coses dolentes, o fins i tot que no foren mai, tanmateix no és pas per això menys veritable que les desitjo.

Així que no queda res més que els judicis, en els quals haig de guardar-me acuradament de no errar gens. El principal error i el més ordinari que s'hi pot trobar, consisteix, doncs, en el fet que jutjo que les idees que són en mi són semblants o conformes a les coses que són fora de mi; car, certament, si considerés solament les idees com certs modes o maneres del meu pensament, sense voler relacionar-les amb alguna altra cosa exterior, a penes em podrien donar ocasió d'errar.

Ara bé, d'aquestes idees, les unes semblen ésser nascudes amb mi, les altres ésser alienes i venir de fora, i les altres ésser fetes i inventades per mi mateix.

Car, si jo tinc la facultat de concebre això que hom anomena, en general, una cosa, o una veritat, o un pensament, em sembla que no tinc pas això d'enlloc més que de la meva natura pròpia; però si sento un brogit, si veig el sol, si sento la calor, fins ara he jutjat que aquests sentiments provenien d'algunes coses que existien fora de mi; i, en fi, em sembla que les sirenes, els hipogrifs i totes les quimeres semblants són ficcions i invencions del meu esperit. Però també potser em podria persuadir que totes aquestes idees són del gènere que he anomenat alienes, i que vénen de fora, o bé que totes elles han nascut amb mi, o bé que totes elles han estat fetes per mi, car jo no he descobert encara clarament llur veritable origen. I el que jo haig de fer en aquest lloc és, principalment, considerar, respecte d'aquestes coses que em semblen venir d'alguns objectes que són fora de mi quines són les raons que m'obliguen a creure-les semblants a aquests objectes.

La primera d'aquestes raons és que sembla que això m'ho ensenya la natura; i la segona, que experimento en mi mateix que aquestes idees no depenen gens de la meva voluntat; car sovint se'm presenten a desgrat de mi mateix, com ara, sigui que ho vulgui, sigui que no ho vulgui, sento la calor, i per aquesta causa em persuadeixo que aquest sentiment o bé aquesta idea de la calor és produïda en mi per una cosa diferent de mi, és a dir, per la calor del foc a prop del qual em trobo. I no veig res que em sembli més raonable que jutjar que aquesta cosa aliena envia i imprimeix en mi la seva semblança, més que cap altra cosa.

Ara cal que vegi si aquestes raons són prou fortes i convincents. Quan dic que em sembla que això m'és ensenyat per la natura, entenc solament per aquest mot de natura una certa inclinació que em duu a creure aquesta cosa, i no pas una llum natural que em faci conèixer que és veritable perquè aquestes dues coses són molt diferents entre elles; car jo no sabria enderrocar pel dubte res d'allò que la llum natural em fa veure que és veritable, així com ella ja m'ha fet veure que, del fet que jo dubtava, es podia concloure que jo era. I jo no tinc en mi cap altra facultat, o potència, per a distingir el veritable del fals, que em pogués ensenyar que això que aquesta llum em mostra com a veritable no ho és, i de qui em pogués fiar tant com d'ella. Però, pel que fa a les inclinacions que em semblen també ésser naturals en mi, ja he advertit sovint, quan ha estat qüestió de fer tria entre les virtuts i els vicis, que no m'han dut pas menys al mal que al bé; és per això que no tinc motiu de seguir-les tampoc pel que fa al veritable i al fals.

I pel que fa a l'altra raó, que és que aquestes idees han de venir d'una altra part, perquè no depenen de la meua voluntat, ja no la trobo convincent. Car de la mateixa manera que aquestes inclinacions, de les quals parlava ara mateix, es troben en mi, malgrat que no s'acorden sempre amb la meua voluntat, així pot ésser que hi hagi en mi alguna facultat o potència pròpia per a produir aquestes idees sense l'ajut de cap cosa exterior, bé que no em sigui encara coneguda, com, en efecte m'ha semblat sempre fins ara que, quan dormo, es formen així en mi sense l'ajut dels objectes que representen. I en fi, encara que restés d'acord que són causades per aquests objectes, no és pas una conseqüència necessària que els hagin d'ésser semblants. Ans al contrari, m'he adonat sovint, en molts exemples, que hi havia una gran diferència entre l'objecte i la seva idea. Com, per exemple, trobo en el meu esperit dues idees del sol del tot diferents: una té l'origen en els sentits, i ha d'ésser situada en el gènere d'aquestes que he dit suara que vénen de fora, per la qual em sembla extremament petit; l'altra és presa de les raons de l'astronomia, és a dir, de certes nocions nascudes amb mi, o ha estat formada per mi mateix de la manera que pugui ésser, per la qual em sembla moltes vegades més gran que tota la terra. Certament, aquestes dues idees que concebo del sol no poden ésser totes dues semblants al mateix sol, i la raó em fa creure que aquesta que ve immediatament de la seva aparença és la que li és més diferent.

Tot això em fa conèixer que fins a aquest moment no ha estat pas per un judici cert i premeditat, sinó solament per un impuls cec i temerari, que havia cregut que hi havia coses fora de mi, i diferents del meu ésser, les quals, pels òrgans dels meus sentits, o per algun altre mitjà que pugui ésser, m'enviaven llurs idees o imatges i que m'hi imprimien les seves semblances.

Però es presenta encara una altra via per a esbrinar si, entre les coses de les quals tinc en mi les idees, n'hi ha algunes que existeixen fora de mi. A saber, si aquestes idees són solament preses en tant que són certes maneres de pensar, jo no reconec en elles cap diferència o desigualtat, i totes semblen procedir de mi d'una mateixa manera; però, considerant-les com a imatges, de les quals unes em representen una cosa i les altres una altra, és evident que són força diferents les unes de les altres. Car, en efecte, aquestes que em representen substàncies són sens dubte alguna cosa més, i contenen en elles (per dir-ho així) més realitat objectiva, és a dir, participen per representació en més graus de l'ésser o de perfecció que aquelles que em representen solament modes o accidents. A més, aquesta per la qual concebo un Déu sobirà, etern, infinit, immutable, omniscient, omnipotent, i Creador universal de totes les coses que són fora d'ell; aquesta, dic, té en ella certament més realitat objectiva que aquestes per les quals em són representades les substàncies finites.

Ara és una cosa manifesta per la llum natural que cal que hi hagi si més no tanta realitat en la causa eficient i total que en el seu efecte: car d'on pot treure l'efecte la seva realitat sinó de la seva causa? I com podria comunicar-se-la aquesta causa si no la tingués en ella mateixa.

I d'això se'n segueix, no solament que el no-res no podria produir cap cosa, sinó també que allò més perfecte, és a dir, que conté en si més realitat, no pot ésser una conseqüència i una dependència del menys perfecte. I aquesta veritat no és solament clara i evident en els efectes que tenen aquesta realitat que els filòsofs anomenen actual o formal sinó també en les idees on hom considera la realitat que ells anomenen objectiva. Per exemple, la pedra que no ha estat encara, tampoc no pot ara començar a ésser, si no és produïda per una cosa que posseeix en si formalment, o eminentment, tot allò que entra en composició de la pedra, és a dir, que conté en si les mateixes coses o d'altres més excel·lents que aquelles que són en la pedra; i la calor no pot ésser produïda en un subjecte que n'era abans privat, si no és per una cosa que sigui d'un ordre, d'un grau o d'un gènere si més no tan perfecte que la calor, i així els altres. Però encara, ultra això, la idea de la calor, o de la pedra, no pot ésser en mi, si no hi ha estat posada per alguna cosa, que conté en ella si més no tanta realitat com la que concebo en la calor o en la pedra. Car, encara que aquesta causa no transmeti en la meua idea cap cosa de la seva realitat actual o formal, no cal, per això, que hom imagini que aquesta causa

hagi d'ésser menys real; però, hom ha de saber que essent tota idea una obra de l'esperit, la seva natura és tal que no requereix de si cap altra realitat formal, que aquesta que ella rep i copia del pensament o de l'esperit, del qual és solament un mode, és a dir, una manera o forma de pensar. Ara bé, a fi que una idea contingui una tal realitat objectiva més que una altra, ha de tenir sens dubte això d'alguna cosa, en la qual es troba si més no tanta realitat formal com realitat objectiva conté aquesta idea. Ja que, si suposem que es troba alguna cosa en la idea que no es trobi en la seva causa, cal doncs que ho tingui del no-res; però, per imperfecte que sigui aquesta manera d'ésser, per la qual una cosa és objectivament o per representació en l'enteniment per la seva idea, certament, hom no pot tanmateix dir que aquesta forma i manera no sigui res, ni, per consegüent, que aquesta idea tregui el seu origen del no-res. Tampoc haig de dubtar que no sigui necessari que la realitat sigui en les causes de les meves idees, encara que la realitat que jo considero en aquestes idees sigui solament objectiva, ni pensar que n'hi ha prou que aquesta realitat es trobi objectivament en les seves causes; car, tot i que aquesta manera d'ésser objectivament pertany a les idees per llur pròpia natura, també així la manera d'ésser formalment pertany a les causes d'aquestes idees (si més no a les primeres i principals) per llur pròpia natura. I, encara que es pugui esdevenir que una idea doni origen a una altra idea, això no pot de tota manera ésser a l'infinit, sinó que cal al final arribar a una primera idea, la causa de la qual sigui com un patró o un original en el qual estigui continguda formalment i en efecte tota la realitat o perfecció que es troba solament objectivament o per representació en aquestes idees. De manera que la llum natural em fa conèixer evidentment que les idees són en mi com quadres, o imatges, que poden de veritat decaure fàcilment de la perfecció de les coses de les quals han estat extretes, però que mai no poden contenir res de més gran o més perfecte.

I, com més llargament i acuradament examino totes aquestes coses, més clarament i distintament conec que són veritables. Però, en fi, què en conclouré de tot això? És, a saber, que si la realitat objectiva d'alguna de les meves idees és tal, que coneguéss clarament que no és en mi ni formalment, ni eminentment, i que, per consegüent, no en puc ésser per mi mateix la causa, d'això se'n segueix necessàriament que jo no sóc pas sol al món, sinó que hi ha alguna altra cosa que existeix i que és la causa d'aquesta idea; però, si no es troba en mi de cap manera aquesta idea, no tindrè cap argument que em pugui convèncer i fer-me cert de l'existència d'alguna altra cosa que de mi mateix, car els he buscats tots acuradament i no n'he pogut trobar cap altre fins al moment present.

Ara bé, entre aquestes idees, a part d'aquesta que em representa a mi mateix, amb la qual no hi pot haver cap dificultat, n'hi ha una altra que em representa un Déu, d'altres coses corporals i inanimades, d'altres àngels, d'altres animals, i d'altres finalment que em representen homes semblants a mi. Però, pel que fa a les idees que em representen altres homes, o animals, o àngels, concebo fàcilment que poden ésser formades per la barreja i composició d'altres idees que tinc de les coses corporals i de Déu, encara que fora de mi no hi hagi altres homes al món, ni cap animal, ni cap àngel. I, pel que fa a les idees de les coses corporals, no hi reconec res de tan gran ni de tan excel·lent que no em sembli poder venir de mi mateix; car si les considero de més a prop, i si les examino de la mateixa manera que vaig examinar ahir la idea de la cera, trobo que s'hi troba poca cosa que jo concebi clarament i distintament: a saber, la grandària, o bé l'extensió en llargada, amplada i profunditat; la figura que és formada pels termes i els límits d'aquesta extensió, la situació que els cossos amb diverses figures mantenen entre ells; i el moviment o el canvi d'aquesta situació, als quals hom pot afegir la substància, la duració i el nombre. Quant a les altres coses, com la llum, els colors, els sons, les olors, els sabors, la calor, el fred i les altres qualitats que cauen sota el tacte, es troben al meu pensament amb tanta obscuritat i confusió, que ignoro fins i tot si són veritables, o falses o solament aparents, és a dir, si les idees que concebo d'aquestes qualitats són en efecte les idees de coses reals; o bé si no em representen més que coses quimèriques, que no poden existir. Car encara que ja m'he adonat abans, que només als judicis es pugui trobar la falsedat veritable i formal, es pot tanmateix trobar en les idees una certa falsedat material, a saber, quan elles representen allò que no és res com si fos alguna cosa. Per

exemple, les idees que jo tinc del fred i la calor són tan poc clares i tan poc distintes, que per llur mitjà no puc discernir si el fred és solament una privació de la calor o la calor una privació del fred, o bé si l'una i l'altre són qualitats reals, o si no ho són pas; i en tant que essent les idees com imatges, no n'hi pot haver cap que no ens sembli que representa alguna cosa, si és veritable dir que el fred no sigui una altra cosa que una privació de la calor, la idea que me'l representa com alguna cosa real i positiva, no serà mal anomenada falsa a propòsit, i així amb d'altres idees semblants; a les quals certament no és necessari que atribueixi un altre autor que jo mateix. Car, si són falses, és a dir, si representen coses que no són pas, la llum natural em fa conèixer que procedeixen del no-res, és a dir, que no són en mi, més que per manca d'alguna cosa a la meva natura, i perquè no és del tot perfecta. I si aquestes idees són veritables, tanmateix, com se m'apareixen amb tan poca realitat, que fins i tot no puc discernir amb claredat la cosa representada del no-ésser, no hi veig cap raó perquè no poguessin ésser produïdes per mi mateix, i que jo no en pogués ésser l'autor.

Quant a les idees clares i distintes que tinc de les coses corporals, n'hi ha algunes que sembla que he pogut extreure de la idea que tinc de mi mateix, com aquesta que tinc de la substància, de la duració, del nombre, i d'altres coses semblants. Car, quan penso que la pedra és una substància, o bé una cosa que és capaç d'existir per si, puix que jo sóc una substància, tot i que concebo que jo sóc una altra cosa que pensa i no extensa, i que la pedra al contrari és una cosa extensa i que no pensa, i que així entre els dues concepcions es troba una notable diferència, tanmateix semblen convenir que representen substàncies. Igualment, quan penso que jo sóc ara, i que recordo a més d'això d'haver estat abans, i concebo alguns diferents pensaments dels quals conec el nombre, aleshores adquireixo en mi les idees de la duració i del nombre, les quals, a més, puc transferir a totes les altres coses que vulgui.

Pel que fa a les altres qualitats de les quals són compostes les idees de les coses corporals, a saber, la figura, la situació, el moviment de lloc, és veritable que elles no són pas formalment en mi, puix que jo no sóc altre que una cosa que pensa; però com són solament certs modes de la substància i com els vestits sota els quals la substància corporal se'ns apareix, i que jo també sóc jo mateix una substància, sembla que puguin ésser contingudes en mi eminentment.

Per tant no resta més que la sola idea de Déu, en la qual cal considerar si hi ha alguna cosa que no pugui venir de mi mateix. Pel nom de Déu entenc una substància infinita, eterna, immutable, independent, omniscient, omnipotent, i per la qual jo mateix i totes les altres coses que són (si és veritat que n'hi ha que existeixen) han estat creades i produïdes. Ara bé, aquests avantatges són tan grans i tan eminents, que com més atentament les considero, menys em persuadeixo que la idea que en tinc pugui tenir el seu origen en mi mateix. I per consegüent, cal concloure necessàriament de tot el que he dit abans, que Déu existeix; car, encara que la idea de la substància sigui en mi, fins i tot que jo sóc una substància, no tindria tanmateix la idea d'una substància infinita, ja que sóc un ésser finit, si no hagués estat posada en mi per alguna substància que fos veritablement infinita.

I no haig pas d'imaginar que jo no concebo l'infinit per una veritable idea, sinó solament per la negació del que és finit, de la mateixa manera que jo comprenc el repòs i les tenebres per la negació del moviment i la llum; perquè al contrari veig manifestament que es troba més realitat en la substància infinita que en la substància finita, i per tant que tinc d'alguna manera primerament en mi la noció d'infinit que el finit, és a dir, de Déu que de mi mateix. Car, com seria possible que jo pogués conèixer que dubto i desitjo, és a dir, que em manca alguna cosa i que no sóc pas del tot perfecte, si no tingués en mi cap idea d'un ésser més perfecte que el meu, per comparació amb el qual jo conegués els defectes de la meva natura? I hom no pot pas dir que potser aquesta idea de Déu és materialment falsa, i que per consegüent jo la pugui tenir del no-res, és a dir, que pugui ésser en mi perquè jo tinc un defecte, com he dit abans de les idees de la calor i del fred, i d'altres coses semblants: car, al contrari, essent aquesta idea

força clara i força distinta, i contenint en si més realitat objectiva que cap altra, no n'hi ha cap que sigui més veritable ni que pugui ésser menys sospitosa d'error o de falsedat.

La idea, dic, d'aquest ésser sobiranament perfecte i infinit és enterament veritable; car, encara que potser hom podria fingir que un tal ésser no existeix per res, hom no pot tanmateix fingir pas que la seva idea no em representa res del real, com ja he dit abans de la idea del fred.

Aquesta mateixa idea és també força clara i força distinta, puix que tot el que el meu esperit concep clarament i distintament de real i veritable, i que conté en si alguna perfecció, és contingut sencer en aquesta idea.

I això no deixa pas d'ésser cert, encara que jo no compregui pas l'infinit, o fins i tot que es trobi en Déu una infinitat de coses que jo no puc comprendre, ni potser tampoc assolir de cap manera pel pensament: car és de la natura de l'infinit, que la meva natura, que és finita i limitada, no la pugui comprendre, i és suficient que concebi bé això, i que jutgi que totes les coses que concebo clarament, i en les quals sé que hi ha alguna perfecció, i potser també una infinitat d'altres que ignoro, són en Déu formalment o eminentment, a fi que la idea que en tinc sigui la més veritable, la més clara i la més distinta de totes les que són en el meu esperit.

Però també pot ser que jo sigui alguna cosa més que no m'imagino, i que totes les perfeccions que atribueixo a Déu, siguin en mi d'alguna manera en potència, malgrat que no es produeixin encara i no es facin aparents per les seves accions. En efecte, experimento ja que el meu coneixement augmenta i es perfecciona a poc a poc, i no veig res que el pugui impedir d'augmentar com més va més fins a l'infinit; i, essent així incrementat i perfeccionat, no veig res que impedeixi que pugui adquirir per mitjà seu totes les altres perfeccions de la natura divina, i, en fi, sembla que la potència que tinc per a l'adquisició d'aquestes perfeccions, si és en mi, pot ésser capaç d'imprimir-hi i d'introduir-hi llurs idees. Tanmateix, mirant-ho una mica més a prop, reconec que això no pot ésser; car, primerament, encara que fos cert que el meu coneixement adquirís cada dia nous graus de perfecció, i que hi hagués en la meva natura moltes coses en potència que no hi són encara actualment, tanmateix tots aquests avantatges no pertanyen ni s'assemblen de cap manera a la idea que jo tinc de la Divinitat, en la qual res no es troba solament en potència, sinó que tot hi és actualment i en efecte. I fins i tot no és un argument infal·lible i molt cert de la imperfecció en el meu coneixement, que creixi i que augmenti per graus? A més, encara que el meu coneixement augmentés més i més, tanmateix no deixo pas de concebre que no podria ésser mai infinit, puix que no arribarà mai a un grau tan alt de perfecció que no sigui encara capaç d'adquirir algun nou increment. Però jo concebo Déu actualment infinit en un tan alt grau, que res no es pot afegir a la sobirana perfecció que posseeix. I, en fi, comprenc prou bé que l'ésser objectiu d'una idea no pot ésser produït per un ésser que existeix solament en potència, el qual pròpiament parlant no és res, sinó solament per un ésser formal o actual.

I certament no veig res en tot això que acabo de dir, que no sigui molt fàcil de conèixer per la llum natural a tots els qui hi vulguin pensar acuradament; però quan distrec alguna cosa de la meva atenció, com que el meu esperit es troba enfosquit i com encegat per les imatges de les coses sensibles, no recorda fàcilment la raó per la qual la idea d'un ésser més perfecte que el meu, cal que hagi estat posada en mi per un ésser que sigui efectivament més perfecte.

És per això que vull aquí passar a una altra cosa, i considerar si jo mateix, que tinc aquesta idea de Déu, podria ésser, en el cas que no n'hi hagués pas, de Déu. I pregunto: de qui tindria jo la meva existència? Potser de mi mateix, o dels meus pares, o bé d'algunes causes menys perfectes que Déu; car hom no pot imaginar res de més perfecte ni fins i tot igual que ell.

Ara bé, si jo fos independent de tot altre i jo mateix fos l'autor del meu ésser, certament no dubtaria de cap cosa, no concebria més desitjos, i en fi, no em mancari cap perfecció; car

m'hauria donat a mi mateix totes aquelles de les quals tinc en mi alguna idea, i així jo seria Déu.

I jo m'haig d'imaginar que les coses que em manquen són potser més difícils d'adquirir que aquelles de les quals ja sóc en possessió; car al contrari és molt cert que ha estat molt més difícil que jo, és a dir, una cosa o una substància que pensa, sigui sortit del no-res, que m'ho seria adquirir les llums i els coneixements de moltes coses que ignoro, i que no són sinó accidents d'aquesta substància. I així sense dificultat, si jo m'hagués donat a mi això de més que acabo de dir, és a dir, si jo fos l'autor del meu naixement i de la meva existència, no m'hauria privat si més no de les coses que són de més fàcil adquisició, a saber de molts coneixements dels quals la meva natura és desproveïda; no m'hauria privat tampoc de cap de les coses que són contingudes en la idea que concebo de Déu, perquè no n'hi ha cap que em sembla de més difícil adquisició; i si n'hi hagués alguna, certament m'ho semblaria (suposat que tingués en mi totes les altres que posseeixo), puix que experimentaria que la meva potència s'hi acabaria, i no seria capaç d'arribar-hi.

I encara que pogués suposar que potser he estat sempre com sóc ara, no sabia per això evitar la força d'aquest raonament, i no deixo pas de conèixer que és necessari que Déu sigui l'autor de la meva existència. Car tot el temps de la meva vida pot ésser dividit en una infinitat de parts, cadascuna de les quals no depèn de cap manera de les altres; i, així, del fet que he estat una mica abans, no se'n segueix pas que jo hagi d'ésser ara, si no és que en aquest moment alguna causa em produeix i em crea, per així dir-ho, de bell nou, és a dir, em conserva.

En efecte, és una força clara i força evident (per a tots els qui considerin la natura del temps) que una substància, per ésser conservada en tots els moments que dura, té necessitat del mateix poder i la mateixa acció que caldrien per produir-la i crear-la de bell nou, si encara no era. De manera que la llum natural ens fa veure clarament que la conservació i la creació no difereixen més que en la nostra manera de pensar, i no gens efectivament.

Cal doncs solament aquí que m'interrogui a mi mateix, per saber si posseeixo algun poder i alguna virtut que sigui capaç de fer per manera que jo, que sóc ara, sigui encara en l'avenir: car, puix que no sóc més que una cosa que pensa (o, si més no, atès que no es tracta encara fins aquí precisament sinó d'aquesta part de mi mateix) si una tal potència residís en mi, certament si més no l'hauria de pensar i tenir-ne coneixement, però jo no en sento cap en mi, i per això conec evidentment que depenc d'algun ésser diferent de mi.

Potser també aquest ésser, del qual depenc, no és això que anomeno Déu, i jo sóc produït o pels meus pares o per altres causes menys perfectes que ell? Tant se val, no pot ésser així. Atès que, com ja he dit abans, és una cosa molt evident que cal que hi hagi si més no tanta realitat en la causa com en l'efecte.

I, per tant, puix que sóc una cosa que pensa, i que tinc en mi alguna idea de Déu, qualsevol que sigui finalment la causa que hom atribueixi a la meva natura, cal necessàriament admetre que ha d'ésser de manera semblant una cosa que pensa i posseir en si la idea de totes les perfeccions que atribueixo a la natura divina. Després hom pot de nou recercar si aquesta causa té el seu origen i la seva existència de si mateixa, o d'alguna altra cosa. Car, si la té de si mateixa, se'n segueix, per les raons que he al·legat abans, que ella mateixa ha d'ésser Déu; atès que, tenint la virtut d'ésser i existir per si, ha de tenir actualment totes les perfeccions de les quals concep les idees, és a dir, totes les que jo concebo, que són en Déu.

Si obté la seva existència d'alguna altra causa que no és ella, hom preguntarà de bell nou, per la mateixa raó, d'aquesta segona causa, si ella és per si, o per altri, fins que gradualment hom arribi finalment a una darrera causa que resultarà ésser Déu. I és molt manifest que en això no hi pot haver progrés a l'infinit, en vista que no es tracta aquí tant de la causa que m'ha produït abans com de la que em conserva en el moment present.

Hom no pot tampoc pretendre que potser diverses causes han concorregut conjuntament en la meva producció, i que d'una he rebut la idea d'una de les perfeccions que atribueixo a Déu,

d'una altra la idea d'una altra, de manera que totes aquestes perfeccions es troben ben veritablement en alguna part de l'univers, però no es troben pas totes juntes i acordades en una de sola que sigui Déu. Car, al contrari, la unitat, la simplicitat, o la inseparabilitat de totes les coses que són en Déu és una de les principals perfeccions que concebo que és en ell; i certament la idea d'aquesta unitat i conjunt de totes les perfeccions de Déu no ha pogut ésser posada en mi per cap altra causa, de la qual jo no hagi rebut també les idees de totes les altres perfeccions. Ja que no me les pot haver fetes comprendre juntes i inseparables, sense haver fet de manera que al mateix temps jo sabés que eren i les conegués d'alguna manera.

Pel que fa als meus pares, dels quals sembla que trec el meu naixement, encara que tot el que jo mai n'hagi pogut creure sigui veritable, això no fa tanmateix que siguin ells qui em conserven, ni que m'hagin fet i produït en tant que sóc una cosa que pensa, puix que ells només han posat algunes disposicions en aquesta matèria, en la qual, jutjo que jo, és a dir, el meu esperit, el qual, sol, prenc ara per mi mateix, es troba tancat; i per tant no hi pot haver aquí en aquest respecte cap dificultat, sinó que cal concloure necessàriament que, només pel fet que existeixo i que la idea d'un ésser sobiranament perfecte (és a dir, de Déu) és en mi, l'existència de Déu és demostrada molt evidentment.

Em resta només examinar de quina manera he adquirit aquesta idea. Perquè no l'he rebuda pas pels sentits, i ella mai no s'ha ofert a mi sense separar-la, així com fan les idees de les coses sensibles, quan les coses es presenten o semblen presentar-se als òrgans exteriors dels meus sentits. Tampoc no és pas una pura producció o ficció del meu esperit; car no és en el meu poder disminuir-hi o afegir-hi alguna cosa. I per consegüent no resta cap altra cosa a dir, sinó que, com la idea de mi mateix, és nascuda i produïda des que jo ha estat creat.

I certament hom no ha de trobar estrany en Déu, en crear-me, hagi posat en mi aquesta idea per ésser com la marca de l'obrer imprimeix en la seva obra; i tampoc no és necessari que aquesta marca sigui alguna cosa diferent d'aquesta mateixa obra. Però només perquè Déu m'ha creat, és força creïble que m'ha produït d'alguna manera a la seva imatge i semblança i que jo concebo aquesta semblança (en la qual es troba continguda la idea de Déu) per la mateixa facultat per la qual em concebo a mi mateix: és a dir, que, quan reflexiono sobre mi, no conec solament que sóc una cosa imperfecta, incompleta, i dependent d'altri, que tendeix i aspira sense parar a alguna cosa millor i més gran que no sóc, sinó que conec també, al mateix temps, que aquest del qual depenc posseeix en si totes aquestes grans coses a les quals aspiro, i de les quals trobo en mi les idees, no pas indefinidament i solament en potència, sinó que en gaudeix en efecte, actualment i infinitament, i així que és Déu. I tota la força de l'argument que he usat aquí per provar l'existència de Déu, consisteix en això: que reconec que no seria possible que la meva natura fos tal i com és, és a dir, que tingués en mi la idea d'un Déu, si Déu no existís veritablement; aquest mateix Déu, dic, la idea del qual és en mi, és a dir, que posseeix totes aquestes altes perfeccions, de les quals el nostre esperit pot ben bé tenir alguna idea sense tanmateix comprendre-les totes, que no és subjecta a cap mancança, i que no té cap de les coses que tenen alguna imperfecció.

D'on és prou evident que no pot ésser enganyador, puix que la llum natural ens ensenya que l'engany depèn necessàriament d'alguna mancança.

Però abans que examini això més acuradament, i que passi a la consideració de les altres veritats que hom en pugui recollir, em sembla molt adient aturar-me algun temps en la contemplació d'aquest Déu tot perfecte, d'apreciar a pler els seus meravellosos atributs, de considerar, admirar i adorar la incomparable bellesa d'aquesta immensa llum, si més no mentre la força del meu esperit, que en resta d'alguna manera enlluernat, m'ho permetrà.

Car, com la fe ens ensenya que la felicitat sobirana de l'altra vida no consisteix sinó en aquesta contemplació de la Majestat divina, així experimentem des d'ara que una meditació semblant, per bé que incomparablement menys perfecta, ens fa gaudir de la més gran contentació que som capaços de sentir en aquesta vida.